

ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİNDEN AKREDİTİF

Av. Göktuğ Can Burul, LL.M, Esq.

Uluslararası ticarete ödeme şekilleri, taraflar arasındaki ilişki, malların özelliği ve tarafların gücü gibi etkenlere bağlı olarak açık hesaptan peşin ödemeye değişebilmektedir. Bu ödeme şekilleri arasında satıcılar için en güvenli ödeme şekli, nakit ödemeden sonra akreditif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan, akreditifler uluslararası ticaret açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Akreditif ve Yasal Düzenlemeler

Akreditiflere (*Letter of Credit-L/C*) ilişkin olarak Türk Hukuku'nda Türk Borçlar Kanunu'nun özel hükümler başlığı altında ya da herhangi bir özel kanun ile düzenlenmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri gibi belirli ülkelerde akreditifleri düzenleyen iç hukuk kuralları bulunmakla birlikte yabancı hukuk sistemlerinin birçoğunda da akreditiflere ilişkin yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Buna karşılık, uluslararası ticaretin tarafları ve özellikle bankalar tarafından akreditiflere ilişkin uygulanan kurallar standart hale getirilerek, 1933 yılında MTO tarafından UCP (Akreditiflere İlişkin Yeknesak Kurallar) olarak yayınlanmış ve günümüze kadar güncellenerek geçerliliğini korumuştur. UCP'ye ilişkin en son

güncelleme MTO'nun Bankacılık Komisyonu tarafından 25.10.2006 tarihinde onaylanmış ve UCP 600 kuralları 1 Temmuz 2007 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

UCP kuralları, akreditif metinlerinde bu kurallara yapılan atıf ile birlikte uygulanabilir hale gelmekte olup MTO Bankacılık Komisyonu tarafından da genellikle swift mesajı ile iletilen akreditifler açısından bankalar tarafından imzalanmış bulunan protokollerde aksi belirtilmedikçe UCP kurallarının uygulanacağı belirtilmektedir.

Yukarıda da açıklandığı şekilde akreditiflere ilişkin olarak herhangi bir ulusal yasal düzenleme bulunmamakla birlikte MTO'nun UCP 600 kurallarının 2. maddesinde akreditif, "*her ne ad altında*

olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına dair geri dönülemez nitelikte kesin yükümlülüğünü doğuran herhangi bir düzenleme” olarak tanımlanmıştır.

Bu tanıma ek olarak, ülkemizde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından verilen eski tarihli bir kararda da belgeli akreditif “koşullu havale” olarak kabul edilmiştir. Gerçekten de akreditif işlemlerinde satış sözleşmesinin taraflarından alıcı, belirli şartlara uyulması şartı ile diğer tarafa, yani satıcıya belirli bir bedelin ödenmesi amacıyla aracı bir kuruma talimat vermekte ve bu şartların yerine getirilmesi halinde de ödeme yapılmaktadır.¹

Sonuç olarak akreditifin, banka tarafından belirli belgelerin ibrazı halinde lehtara yani satıcıya belirli bir meblağın ödenmesinin taahhüt edildiği bir sözleşme olarak tanımlanması mümkündür.²

Akreditif İşlemlerinde Taraflar

Amir: Akreditif işlemlerinde amir, bankaya akreditif açılması talimatı veren taraftır. Bu açıdan, akreditif işlemlerinde amir, satış sözleşmesine göre ödemeyi yapacak olan alıcı (ithalatçı) olmaktadır. Amir, satıcı yani ihracatçı ile arasındaki sözleşmeye uygun şekilde akreditifin şartlarını belirleyerek bankaya başvuru gerçekleştirir ve akreditifin açılmasını sağlar.

Lehtar: Lehtar, lehine akreditif düzenlenmiş olan taraf olmakla birlikte uluslararası ticarete lehtar doğal olarak

satıcı (ihracatçı) taraf olmaktadır. Sözleşme şartlarına uygun şekilde akreditif talimatının amir tarafından bankaya iletilmesinden ve akreditifin lehine düzenlenmesinden sonra lehtar aralarındaki sözleşmeye uygun şekilde alıcıya sözleşme konusu mal ya da hizmet sunma edimini ifa eder ve yine akreditif şartlarına uygun belgeleri bankaya sunarak ödemeyi tahsil eder.

Amir Banka: Akreditif bankası, amirden akreditif açılması talimatını aldıktan sonra bu talimata uygun şekilde lehtar lehine akreditif düzenleyen ve akreditifi lehtara ihbar eden bankadır. Akreditifin açılmasından sonra akreditif bankası geri dönülemez bir ödeme taahhüdüne girmektedir.

Görevli Banka: Akreditiflerde amir banka dışında görevli banka da kararlaştırılabilir. Görevli banka söz konusu akreditif işleminde ödeme yapmaya, vadeli ödeme yükümlülüğü altına girmeye ya da poliçe kabul etmek ile iştirak işlemi gerçekleştirmeye yetkili bankadır. Akreditif görevli bankanın ve yetkilerinin mutlaka açık bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir.

Teyit Bankası: Teyit bankası, amir banka tarafından lehtara teyit vermesi için görevlendirilen bankadır. Teyit bankası lehtara göndermiş olduğu teyit ile birlikte geri dönülemez bir karşılama taahhüdüne girmektedir ve akreditifte kararlaştırılan belgelerin ibrazı ile birlikte lehtara ödeme yapmakla yükümlüdür.

¹ POLAT, Ali, Uluslararası Ticarete Akreditifli Ödemeler ve UCP 600, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 13, Bahar, 2008, s. 211

² REİSOĞLU, Seza, Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s. 40

İhbar Bankası: İhbar bankası, lehtar yani satıcı (ihracatçı) lehine akreditif açıldığını lehtara bildiren banka olmakla beraber bu banka da genellikle lehtarın bulunduğu ülkenin bir bankası olmaktadır. Bir banka yalnızca ihbar ile yükümlü ise teyit bankasının aksine herhangi bir ödeme yükümlülüğü altına girmez. Ne var ki uygulamada amir bankası genellikle birçok farklı banka ile muhatap olmayı tercih etmediğinden ihbar bankası teyit ve ödeme yükümlülükleri altına da girmektedir.

İştirâ Bankası: Amir bankanın, akreditifte öngörülen belgeleri satın alma yetkisi vermesine iştirâ yetkisi adı verilmektedir. Bu açıdan, amir banka dilerse başka bir bankaya akreditif belgelerini satın alma yetkisi verebilir. Bu yetkiyi veren bankaya iştirâ bankası denmektedir. Bu yetki ile birlikte iştirâ bankası lehtar ile anlaşarak belgeleri teslim alır ve lehtara ödeme yapar.

Rambursman Bankası: Rambursman bankası akreditif metninde belirtilir ve akreditif belgelerinin ibrazı sonucunda ödemeyi gerçekleştiren görevli banka, bedelin ödenmesini rambursman bankasından talep eder. Akreditife dahil edilme nedeni genellikle amir banka ile teyit veya görevli banka arasında hiçbir ilişki bulunmaması halinde söz konusu olmaktadır.

Devir Bankası: Devredilebilir bir akreditif düzenlenmiş olması halinde akreditifin kısmen ya da tamamen devredilmesi mümkün olmaktadır. Bu durumda, akreditif metninde belirtilen bir devir bankası tarafından lehtarın talimatı üzerine

akreditifin ikinci bir lehtara devredilmesi mümkündür.

Akreditif Çeşitleri

Dönülebilir ve Dönülemez Akreditifler (Revocable / Irrevocable L/Cs)

Akreditiflerin dönülebilir ya da dönülemez olarak hazırlanması mümkündür. Dönülebilir akreditifler, lehtara herhangi bir ihbarda bulunulmaksızın amir tarafından iptal edilebilen ya da değiştirilebilen akreditiflerdir. Takdir edileceği üzere, bu tür akreditifler lehtar açısından herhangi bir güvence oluşturmamakta ve ödeme garantisini sağlamamaktadır.

UCP 600 kurallarında da “Tanımlar” başlıklı 2. maddede akreditifin tanımı yapılırken “dönülemez nitelikte” olduğu belirtilmiş ve yine 10. madde de akreditifin kural olarak amir bankanın, varsa teyit bankasının ve lehtarın onayı olmadan değiştirilemeyeceği veya iptal edilemeyeceği kabul edilmiştir. Yine UCP 600’ün 3. Maddesinde açık bir şekilde “bir akreditifin dönülemez olduğu belirtilmese dahi o akreditif dönülemezdir.” ibaresine yer verilmiştir. Bu bakımdan UCP 500’den farklı olarak UCP 600’de dönülebilir akreditife yer verilmemiş ve 500 sayılı kuralların 6. maddesinde yer verilen dönülebilir akreditif kaldırılmıştır.³

Teyitli ve Teyitsiz Akreditifler (Confirmed / Unconfirmed L/Cs)

Teyitsiz akreditiflerde yalnızca amir banka tarafından lehtara karşı ödeme, kabul ya da

³ YILMAZ, Mutlu; TOPUZ, Gökşen; ÖZKEN, Ahmet; CEBECİ, Aslıhan Kocaefe; Akreditiflere İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

Olan UCP 500 ve UCP 600’ün Mukayeseli Analizi, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2012, s. 397

iştirâ taahhüdünde bulunulmaktadır. Buna karşılık akreditiflerin teyitli olarak da düzenlenmesi mümkündür. Teyitli akreditiflerde ise ihbar bankası amir bankasının talebi üzerine teyidini eklemektedir.

Belge İbrazında Ödemeli — Kabul Kredili - Ertelemeli Ödemeli Akreditifler (On Sight Payment L/Cs / Deferred Payment L/Cs / Available by Acceptance L/Cs)

Akreditiflerde kural olarak belge ibrazı üzerine ödeme yapılması kararlaştırılmaktadır. Bu tür akreditifler belge ibrazında ödemeli akreditifler olarak adlandırılmaktadır. Akreditifte ödemenin poliçe ibrazı üzerine gerçekleştirilmesi de kararlaştırılabilmektedir. UCP 600 kurallarında da belirtildiği üzere, bu tür akreditiflerde banka lehtar tarafından çekilen poliçeyi kabul etmek ve poliçe vadesinde ödemeyi gerçekleştirmekle yükümlüdür. Buna karşılık poliçeler damga vergisine tabi olduklarından dolayı uygulamada genellikle bu yöntem kullanılmamaktadır.⁴

Yukarıdakiler dışında, akreditiflerde banka tarafından lehtara gerçekleştirilecek ödemenin uygun belgelerin ibrazından belirli bir süre sonra yapılması da kararlaştırılabilmektedir. Bu tür akreditiflere uygulamada ertelemeli ödemeli akreditif adı verilmektedir. UCP 600 kuralları uyarınca bu tür akreditiflerde banka vadeli ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Bu tür akreditifler açısından

önemle belirtmek gerekir ki, lehtara (satıcıya) ödeme her ne kadar belgelerin ibrazından belirli bir süre sonra gerçekleştirilecek olsa da amirin (alıcının) bu süre zarfında malların ayıplı olması ve bunun gibi nedenlerle akreditif bankasına ödememe talimatı vermesi mümkün değildir. Zira, bankanın ödeme yükümlülüğü yukarıda da belirtildiği şekilde uygun belgelerin ibrazı ile birlikte kesin olarak doğmaktadır. Ne var ki, bu tür akreditiflerde amirin (alıcının) malların ayıplı çıkması nedeniyle ihtiyacı haciz ya da tedbir kararı alarak lehtarın (satıcının) bankadan akreditif nedeniyle olan alacağına haciz koydurması mümkün olabilmektedir.⁵

Yenilenen Akreditifler (Revolving L/Cs)

Yenilenen akreditifler, akreditif işleminin devamlı olarak tekrarlanması zorunluluğunu ortadan kaldırmak amacıyla kullanılmakta olup akreditife konu tutarın bir bölümü ya da tamamı kullanıldıkça tekrardan bir akreditif işlemine gerek kalmadan akreditif tutarının kendiliğinden yenilendiği akreditif türleridir. Bu tür akreditifler genellikle belirli bir müşteri tarafından gerçekleştirilen sürekli ya da yüksek miktarlı satın almalarda kullanılmaktadır.⁶

Devredilebilir–Devredilemez Akreditifler (Transferable / Non-Transferable L/Cs)

Akreditiflerin devredilebilir ya da devredilemez olarak da düzenlenmesi

⁴ REİSOĞLU, Seza, Hukuki Açıldan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s. 46

⁵ *ibid.*, s. 46

⁶ KIZIL, Cevdet; AKMAN, Vedat; DEMİR, Nazan; Dış Ticaret Uygulamalarında Akreditif İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, Aralık 2014, Cilt 3, Sayı 2, s. 26

mümkündür. Devredilebilir akreditiflerde lehtar tarafından akreditifin başka bir lehtara devredilmesi mümkün olmaktadır. Bu tür akreditifler genellikle lehtarın malın üretici olarak değil komisyoncu olarak hareket ettiği işlemlerde kullanılmaktadır. Önemle belirtmek gerekir ki, akreditif bir kez ikinci lehtara devredildikten sonra ikinci lehtarın da akreditifi üçüncü bir lehtara devretmesi mümkün olmamaktadır.⁷ UCP 600 kurallarının 38. maddesinde de açık bir şekilde devredilmiş bir akreditifin ikinci lehtarın talebi üzerine bir başkasına devredilemeyeceği belirtilmiştir.

Karşılıklı Akreditifler (*Back to Back L/Cs*)

Karşılıklı akreditifler genellikle transit ticaret işlemlerinde kullanılmakta olup bu tür akreditifte lehtar, lehine açılmış olan akreditifi teminat olarak göstererek ikinci bir akreditif açılmasını talep etmektedir. Bu tür akreditiflerde lehtar hem ihracatçı hem de ithalatçı olarak yer almaktadır.⁸ Karşılıklı akreditiflerde iki akreditif bulunduğu için dolayı banka hem amir banka hem de muhabir banka olarak görev yapmaktadır ve bu nedenle söz konusu bankanın yüklenmiş olduğu risk yüksek olmaktadır. Bu yüksek risk nedeniyle uygulamada komisyonlar da yüksek olduğundan, karşılıklı akreditif çok tercih edilen bir akreditif türü değildir.⁹

⁷ ALABAYIR, Aykut; MUZIR, Erol; Dış Ticaret İşlemlerinde Ticaret Yapılan Yere Göre Ödeme Şekli Tercihi ve Tercih Nedenlerini Belirlemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma, İşletme Araştırmaları Dergisi, 8/3, 2016, s. 309

⁸ KIZIL, Cevdet; AKMAN, Vedat; DEMİR, Nazan; Dış Ticaret Uygulamalarında Akreditif İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, Aralık 2014, Cilt 3, Sayı 2, s. 25

⁹ MUSTAFA, Aylin; Dış Ticarete Ödeme Şekilleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 46

Red Clause-Green Clause Akreditifler

“Red Clause” akreditiflerde akreditif tutarının bir kısmı ya da tamamı lehtara avans olarak ödenmektedir. Bu avans ile birlikte lehtara finansman sağlanması amaçlanmaktadır.¹⁰ Bu akreditifler kırmızı punto ile yazıldıkları için “Red Clause” adını almakta olup ihracatçı (satıcı) bu akreditif türü ile birlikte bedelin yerel para karşılığını bankadan çekebilmektedir.¹¹

“Green Clause” akreditiflerde ise satıcı malların bir kısmını bir depoya teslim etmektedir ve bunun karşılığında alınan makbuz ile birlikte bankadan akreditif tutarının belirli bir kısmını çekebilmektedir.¹² Bu tür akreditifler de “Red Clause” akreditiflere benzer şekilde finansman amaçlı kullanılmaktadır.

Teminat Akreditifleri (*Stand-by L/Cs*)

Stand-by akreditifleri yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde ödeme yapılacağını güvence altına almak için açılan akreditiflerdir. Bu açıdan söz konusu akreditiflerin garanti fonksiyonu da bulunmaktadır.¹³ nitelikleri itibariyle teminat mektuplarından farklıdır. Teminat mektuplarında bankalar belirli bir riskin gerçekleşmesi halinde ödeme yükümlülüğü altına girmekte ve riskin

¹⁰ REİSOĞLU, Seza, Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s. 46

¹¹ ALABAYIR, Aykut; MUZIR, Erol; Dış Ticaret İşlemlerinde Ticaret Yapılan Yere Göre Ödeme Şekli Tercihi ve Tercih Nedenlerini Belirlemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma, İşletme Araştırmaları Dergisi, 8/3, 2016, s. 309

¹² REİSOĞLU, Seza, Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s. 46

¹³ MUSTAFA, Aylin; Dış Ticarete Ödeme Şekilleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 40

gerçekleşmemesi halinde ise ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadırlar. Buna karşılık, teminat akreditiflerinde ise herhangi bir riske bağlı olmaksızın akreditifte öngörülen belgelerin ibrazı halinde akreditif bankası ödeme yükümlülüğü altına girmektedir.¹⁴ Kısacası, bu akreditif türünde lehtar amir tarafından sorumlulukların yerine getirilmediğini belgeleyerek bankadan ödeme talep edebilmektedir.

Sonuç

Uluslararası ticarete çok önemli bir yere sahip olan ve yine uluslararası ödemelerin önemli bir bölümünü oluşturan akreditifler hem satıcı hem de alıcı tarafa önemli fayda sağlamaktadır. Akreditif ile birlikte satıcı bir bankanın ödeme güvencesi altında satış sözleşmesine konu malları göndermekte ve transfer riskinden korunmaktadır. Benzer şekilde alıcı tarafta akreditif şartlarını belirlediğinden bu şartlar yerine getirilmeden satıcının ödeme alamayacağını garanti altına almaktadır.

Önemli olarak belirtmek gerekir ki akreditif belgelerinin belirlenen süre içerisinde bankaya ibraz edilmesi, akreditifte belirtilen tutarlarla belgelerde belirtilen tutarların aynı olması, akreditifte belirtilen yükleme şartları gibi şartlara mutlaka gerekmektedir. Uygulamada söz konusu kurallara dikkat edilmemesi nedeniyle akreditif ödemelerinin alınmasında sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Av. Göktuğ Can Burul, LL.M, Esq.

Göktuğ Can Burul, BKA Hukuk Bürosu'nun kurucu ortaklarından olup ticaret hukuku, rekabet hukuku, gayrimenkul hukuku ile dava ve uyuşmazlık çözümleri alanlarında çalışmaktadır. İstanbul Barosu ve New York Eyalet Barosu'na kayıtlıdır.

Hukuk eğitimini İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde tamamlamış olup Georgetown University Law Center ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde uluslararası ticaret ve ekonomi hukuku alanlarında iki farklı yüksek lisans programını başarıyla tamamlamıştır. Şu anda İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde özel hukuk alanında doktora programına devam etmektedir.

¹⁴ REİSOĞLU, Seza, Hukuki Açından Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s. 46